

DİJİTAL DALGA KARŞISINDA TÜRKÇE

DOÇ. DR. MUSA ÇİFÇİ*

Bu yazıda, yazılı iletişimin elektronik ortamlardaki kullanımında ortaya çıkan kuralsızlıkların, kelime servetinin, yabancı etkilerin doğurduğu bazı kaygılar üzerinde ana hatlarıyla durulacak, Genel Ağda kullanılan Türkçenin yeni bir tehdit altında olup olmadığı irdelenecektir.

Dijital Dalga Nedir?

Dijital dalga, bir elektronik terimidir; ancak, burada elektronik ortamların yayılan etkisini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Elektronik ortamın iletişimde her alana hâkim olduğu çağımıza da “dijital çağ” denmektedir. (Gao, 2006)

Dil Nedir?

Dil, kültür gibi, sosyal alanlarda en çok tanımlanan kavramlardan biridir. Dilin Türkiye’de alan uzmanlarınca yaygın biçimde kabul gördüğünü düşündüğümüz tanımı Muharrem Ergin’e aittir: “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örülmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir.” (Ergin, 1986: 7) Bu tanımın içerisinde konumuz açısından altı çizilmesi gerekenler, “*dilin yaşayıp geliştiği ve canlı bir varlık olduğu*”dur.

Dilin yaşaması ve gelişmesi iki yönlü bir neden-sonuç ilişkisinin varlığına işaret etmektedir. Buradaki gelişme kavramı, içerisinde değişme kavramını da

* Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

barındırmaktadır. Günümüzde karşılaştığımız İnternet olgusunun dilde meydana getirdiği, ileriki zamanlarda da getireceği değişimler, dilin “yaşayıp gelişmesi” özelliğine aykırı değildir; son derece doğal bir sonuçtur. Bütün diller, yaşayıp gelişme süreçlerine tabi olacağına göre yaşanan zamanın etkilerine maruz kalacaklardır: Sadece Türkçe değil, İngilizce, Almanca, Fransızca, Çince ve diğerleri de dijital dalga karşısında birtakım sorunlarla mücadele etmektedir (Wen-peng, Wen-qin, 2008).

İnternet dili diye bir dil yoktur; İnternette yayımlanan, dolaşan yazıların dili de diğer yazılı ürünlerin dili gibidir; yazı dilinin bir parçasıdır.

Ergin, dilin canlılığını diğer varlıkların canlılığına benzetir. Bu nedenle zaman zaman kendi bünyesinden doğan ihtiyaçlarla bazı gelişmeler göstermesiyle açıklamaktadır. Bizi kendi mecrasının bulunduğu ve kendi yaşama kanunlarına göre varlığını sürdürdüğü, sürdürmesi gerektiği sonucuna götürür. Dile üzerindeki herhangi müdahalenin istenilen sonuca ulaştıramayacağını anlatır. Korumak amacıyla da olsa bazı müdahaleler, bu canlı varlığa zarar verebilir. Dijital ortamlarda kullanılan dile yapılacak bilinçsiz ve oransız yönlendirmeler, olumlu sonuç vermeyeceği gibi zarar da verebilir.

Dilin yaşaması ve gelişmesini, canlılığını sağlayan temel özelliklerini, onu çağdan çağa taşıyan temel dinamiklerini anlamaya çalışmak ve birtakım müdahaleleri ona göre belirlemek gerekir.

“Dil” kavramını eniyle boyuyla düşünmeden, yapısı, varoluş nedeni ve işleyişini bir fotoğraf bütünlüğü içinde görmeden, zamanla ortaya çıkacak

dili etkileyen etkenlerin etki gücünü ve bu gücün sınırlarını belirlemek mümkün olmayacaktır. Dil, insanlığın varoluşundan beri yaşanan çeşitli değişimlerin odağında bulunmuştur. Gelecekte de her türlü değişim kendini bir dille ifade edeceğinden (Kaplan 1983) dil, bu kaçınılmaz yerini korumaya devam edecektir.

Genel Ağ Dili Nedir?

İnternet dili diye bir dil yoktur; İnternette yayımlanan, dolaşan yazıların dili de diğer yazılı ürünlerin dili gibidir; yazı dilinin bir parçasıdır. Paylaşılan elektronik ortamlarda yazılı olarak kullanılan dilin, İnternet dili olarak adlandırılmasını gerektiren bir durum da söz konusu değildir. Ancak, çoğunluğunu genç kuşağın oluşturduğu, yazarlıkla pek ilgisi bulunmayan çeşitli meslek ve ilgi gruplarının hızlı iletişim amacıyla İnternet ortamında dili kullanımlarında ortaya çıkan bazı kural dışı, standart dışı yazı ve yazımlar, zamanla bir jargon özelliği kazan-

mıştır. Bu grupların kullanımlarında ortaya çıkan çeşitli dil örüntüleri, İnternet dili kavramının doğmasına yol açmıştır.

İnternet dili kavramının oluşmasına yol açan kullanım özelliklerini ana hatlarıyla şöyle özetlemek mümkündür:

Genel Ağın söyleşi odalarında yazılı iletişimin getirdiği standart dışı kullanımlar: *gzl*: güzel, *nbr*: ne haber, *okl*: okul, *yk*: yok, *a. e. o.*: Allah'a emanet ol. gibi.(Aksüt vd. 2008: 130-131) Bunların çoğu kuralsız kısaltmalardan oluşmaktadır. Yanı sıra yerel söyleyişlere yer verilmektedir: "*istiyosa, artıkin, du bi dakika, nie kine*" (Yıldırım 2006: 368) Argo kelimeler yoğun şekilde kullanılmaktadır; Türk alfabesinde bulunmayan bazı harfler kullanılmaktadır: *q, x, w* gibi. Türkçe sohbetlerde sık sık İngilizce kelimelere yer verilmektedir: "*away*: uzakta, *ban*: yasak, cezalandırma" gibi. (Yıldırım 2006: 369) Ayrıca Türkçe kelimelerin bazılarında yabancı harflere yer verilmektedir: "*dewam*" gibi.

E-postalarda ve diğer elektronik yazışmalarda kullanılan dil ise standart yazı dilinin özelliklerini taşımaktadır. Ancak, teknolojinin sunduğu bu iletişim imkânından her kesim yararlanabildiği için acemi yazar - çizerlerin dili bilinçsizce kullanmalarından kaynaklanan standart dışı yapılarla da karşılaşmaktadır. Bu yazarların, organize edilmiş yazma tecrübelerinden yoksun olduklarından, yazıları çeşitli bozuklukları taşımaktadır: Üslupları bozuktur, cümlelerinde düşüklükler görülür, kelime servetlerinin zayıflığından dolayı cümlenin anlamı bulanıklaşır, mesajlarını yanlış aktarırlar, noktalama işaretlerini ya hiç kullanmazlar ya da çok yanlış kullanırlar.

İnternet Dilinin Yararları ve Zararları Nelerdir?

İnternet dilinin Türkçeye verdiği açık zararlardan biri yabancı kelimelerin nüfuzunu kolaylaştırması ve hızlı şekilde yayılmasını sağlamasıdır. Seri paylaşım yoluyla dilimize giren bir yabancı kelime birkaç haftalık bir sürede bile benimsenerek yerleşebilmektedir. Bu durumda Türkçenin söz varlığını kendi kaynaklarından karşılaması, kendi ek sistemini işleterek özleşmesini sürdürmesi zorlaşmaktadır.

Yerel söyleyişlerin yazıya yansıtılıyor olmasının Türkçe için önemli bir zarar verici yönü yoktur. Bu tür yazılar, yukarıda zikredilen acemi yazarlar tarafından yazılmaktadır. Yanlış yazılışlar belki küçük yaş grubundaki kitle için olumsuz örnekler oluşturabilir; ancak, bunlar örgün eğitim kademelerinde kolaylıkla telafi edilebilir. Başka bir açıdan bakacak olursak yerel söyleyişle bile olsa Türkçeyi yazanların sayıca artmasının bir avantaj olduğunu söyleyebiliriz. İletişimini yüzyıllarca sözlü geleneğe yüklemiş olan bir toplumun yanlış yollarla da olsa yazılı geleneğini güçlendirmesi önemlidir. Bu acemi yazarların içerisinden de zamanla daha doğru yazan güçlü kalemlerin çıkması muhtemeldir.

Kısaltmaların kullanılması, dijital iletişim ortamlarının yeni bir özel dili doğuruyor olması ile açıklanabilir. Kısaltmalarla bir tür jargon oluşmaktadır. Jargon, “Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı.”dır (Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü 2010). Özel diller ise, “Genel dilden ayrılarak küçük sosyal gruplara bağlı kişiler arasında, az çok gizli düşüncelerin anlatılmasına yarayan ve canlı dillerin ortak mihrakı üstünde gelişen dillerdir.” (Devellioğlu 1980: 13) Her ne şekilde ve hangi amaçla olursa olsun, bütün ifade araçlarının, insanların bireysel ve toplum olarak belli ihtiyaçlarına cevap verdiği, dolayısıyla işlevsel olduğu söylenebilir. Bu bakımdan dijital ortamlarda doğan belirli grupların dili de böyledir; ortaya çıkışı itibarıyla belli ihtiyaçlara dayanmaktadır. Bu ihtiyacın adı moda olabilir, hızlı iletişim endişeleri olabilir; en az çaba sarfı kuralının gereği olabilir. Ekşi Sözlük’te en az çaba kuralının açıklaması ihtiyacın nedenini çok güzel örneklendirmektedir:

“turkiye’de internet devrimiyle(!) yururluge girmi\$ olan yasadir. İlk dönemler sunulan tasariyla ~~slm, ast, nbr~~ gibi sozcukler kullanima girdikten sonra ikinci dalga olarak ~~pls, oke, bab~~ ve ~~kenk~~ sozcukleri de kelime haznemize eklenip yasanin bu iki onemli adimi tamamlanmiştir. ~~epmsj~~ ~~keltmtr szlg~~’nun de nsz* kısmında bu yasaya deginilmiştir. dikkati ceken bir nokta, yasanin ikinci a\$amasında “yahu sesli harflerin gunahi ne?” \$eklindeki serzeni\$lerin dikkate alinmi\$ olmasidir.

(~~marsee~~, 08.01.2006 03:41)

bu entryyi girmememi gerektiriyor bu yasa...
üşndm şimdi yaaaaww” (Ekşi Sözlük, 2010)

Okuryazarlık oranının yüksekliği, gelişme ve kültür aktarımı açısından zannedildiği kadar gerekli şartı oluşturmaktadır.

Bir dilin içerisinde oluşan doğal özel diller (argo gibi) o dil için zarar verici bir olgu gibi algılanmamalıdır. (Çıfci 2006) Aksine, dilin doğal bir boyutta zenginlik kazanması olarak değerlendirilebilir. Zaten bu özel diller, tanımında da ifade edildiği gibi, belirli topluluklar tarafından belirli ortamlarda kul-

lanılmaktadır; dilin tamamına yayılarak bozucu etki oluşturmaları mümkün değildir.

Okuryazarlık oranının yüksekliği, gelişme ve kültür aktarımı açısından zannedildiği kadar gerekli şartı oluşturmamaktadır. Önemli olan, okuyan ve yazanların sayısının çokluğudur. Dijital ortamlar, okuyan-yazan nüfusun artmasında önemli rol oynamaktadır. Okuyan ve yazanların artması, dilin ve kültürün gelişmesi açısından son derece önemlidir. Ancak, dijital ortam okuryazarlarının artışı-

nın getirdiği bazı riskler de bulunmaktadır. Dijital medyanın kanallarında yararlı içerik kadar zararlı içerik de dolaşmaktadır. Büyük proje sahipleri iletişimin bütün kanallarını açık tutarak amaçları doğrultusunda kitleler oluşturmakta ve bu kitleleri istediği yöne sevk edebilmekte; istediği kanaatleri yerleştirebilmektedir.

Dijital medya yoluyla gerçekleştirilen dezenformasyonlar (bilgi yanıltmaları), kültürde önemli yozlaşmaları beraberinde getirmektedir. Kültür yozlaşmaları da zamanla ulusal bilinç kaybına yol açabilecektir. Bu olumsuzluğu önleyebilmek için mutlaka daha sistemli ve işlevsel bir medya okuryazarlığı ve İnternet okuryazarlığı içeriğinin eğitim sistemimizde yerini almasında zorunluluk vardır.

Dijital ortam materyallerinin küresel dolaşım hızı, bizi ister istemez çok dilli ve çok kültürlü bir alanla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durum, dil açısından baktığımızda, pek çok yabancı kelimenin dilimize daha kolay girmesini hazırlamaktadır. Türkçe, Cumhuriyetle beraber uzun ve yıpratıcı müdahalelerle elde ettiği özleşme kazanımlarını tekrar kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Dilimiz dijital iletişimin avantajlarını kendi lehine çeviremediği takdirde tekrar tarihindeki sıkıntılı dönemlerini yaşayabilir.

Dijital Dalga Dillerin Ölümüne Yol Açabilir mi?

Dijital dalga bazı dillere çok köklü zararlar verebilecektir. Daha çok konuşan ve yazan sayısı az, yazılı edebî ürünleri zayıf küçük dilleri etkileyebilir. Bu diller İnternet ortamlarında yer bulamazlarsa zaman içerisinde doğal kullanıcılarını (ana dili olarak kullananları) kaybedebilirler. Bazı küçük diller zaten savaş, doğal felaketler, kültürel baskı ve izolasyon gibi nedenlerle dil haritasından silinmişlerdir.

Dillerin hayatiyetlerini sürdürmelerinde dilin yapısı, işlenmişliği gibi nedenlerin önemli yeri bulunsa da ana etkeni, o dili kullananların bilincinde aramak gerekir. Dillerini kullanma, koruma, yaşatma bilinci yüksek milletlerin; kültürlerini nesilden nesile taşıma becerisi yüksek toplumların dillerinin yok olacağı gibi bir endişe taşımaları yersizdir. Yeryüzünde bir dili kullanan tek bir kişinin bile varlığı, o dilin henüz ölmediği anlamına gelir.

Dijital dalganın Türkçeyi yok etmesi bir tarafa, aksine Türkçeyi daha ileriye götürmesi çok muhtemeldir. Çünkü, Türkçe tarih içerisinde karşılaştığı hiçbir

Dijital medya yoluyla gerçekleştirilen dezenformasyonlar (bilgi yanıltmaları), kültürde önemli yozlaşmaları beraberinde getirmektedir.

dille mücadelesinden mağlup çıkmamıştır; her dönemde mutlaka çok başarılı, bayraktar koruyuculara sahip olmuştur. Atatürk'ün ifade ettiği dil-millet vurgusu dilin yaşaması ve gelişmesi için alınacak bütün önlemlerin ana yasasını işaret etmektedir: “*Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili dillerin en zenginlerinden- dir; yeter ki bu dil şuurla işlensin.*” (Korkmaz 1992: 190)

Sonuç

Korkmak yerine daha olumlu değerlendirilebilecek önlemler almak yerinde olacaktır. Yaşanan sürecin dile ve dilin yapısına ciddi anlamda zarar vermesi mümkün değildir. Asıl zararı dijital okur-yazarlık vermektedir, verecektir. Öncelikli olarak bu noktada önlemlerin alınmasında yarar vardır. ■

KAYNAKÇA

AKSÜT, Mehmet, BATUR, Zekerya, AVŞAR, Tülin (2006), **Sanalca, Sanal Odalarda İletişim ve Türkçe**, Bilişim '06 Sempozyumu, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

ÇİFCİ, Musa (2006), **Argonun Niteliği ve Argoya Bakışımız**, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, VI/2.

DEVELLİOĞLU Ferit (1980), **Türk Argosu**, 6. Baskı Akara: Aydın Kitabevi Yayınları,

ERGİN, Muharrem (1986), **Türk Dili**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

GAO, Liwei (2006), **Language Contact And Convergence In Computer-Mediated Communication**, World Englishes, Vol. 25, No. 2, pp. 299-308.

KAPLAN, Mehmet (1983), **Kültür ve Dil**, İstanbul: Dergâh Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep (1992), **Atatürk ve Türk Dili – Belgeler**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

LV WEN-PENG, Yang WEN-QİN (2008), **On The Clash Between The Traditional Culture And The “Fast Food” Culture From A Perspective of Internet Language**, Sino-US English Teaching, Vol. 5 Issue 7, p39-39, 1p.

YILDIRIM, Faruk, TAHİROĞLU, Tahir (2006), **İnternette Türkçe Kullanımı Sorunu**, 2. Baskı. Türkçenin çağdaş Sorunları, Ed. Gürer GÜLSEVİN, Erdoğan BOZ, Ankara: Gazi Kitabevi.

Ekşi Sözlük (2010), **En Az Çaba Yasası**, <http://sozluk.sourtimes.org/show>, 05.05.2010.

Türkçe Sözlük (2010), <http://tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul>.